

Aileden Kaynaklı Tükenmişlikte Akademik Bağlama Yönelik Ebeveyn Tutumları, Ödül Bağımlılığı ve Ceza Hassasiyeti*

Burnout Due to Parents; Parental Attitudes in the Academic Context, Reward Addiction, and Sensitivity to Punishment

Ayşe Aypay¹ Fatma Altınsoy²

¹ Prof. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eskişehir, Türkiye

² Doç. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eskişehir, Türkiye

Makale Bilgileri

Geliş Tarihi (Received Date)

30.04.2023

Kabul Tarihi (Accepted Date)

21.09.2023

*Sorumlu Yazar

Eskişehir Osmangazi
Üniversitesi Eğitim Fakültesi,
Meşelik Kampüsü

Büyükdere Mah. Prof. Dr.
Nabi AVCI Bulvarı No:4,
Posta Kodu: 26040
Oduņpazarı- Eskişehir

fatmaaltinsoy.26@gmail.com
fatma.altinsoy@ogu.edu.tr

Öz: Bu çalışmada, akademik bağlama yönelik ebeveyn tutumlarının lise öğrencilerinin aileden kaynaklı tükenmişlikleri üzerindeki etkisinde cezalandırılma korkusu ve ödül beklentisine bağlı şartlı performansın aracı rolünün incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma nicel desende olup 462 lise öğrencisi üzerinde yürütülmüştür. Araştırmanın ilk aşamasında lise öğrencileri için ebeveynlerin akademik bağlamdaki işlevsel ve işlevsel olmayan tutumlarının ölçümünde kullanılmak üzere (her biri için anne ve baba paralel formları olan) özgün iki ölçme aracı geliştirilmiştir. Daha sonra akademik bağlama yönelik ebeveyn işlevsel ve işlevsel olmayan tutumlarının lise öğrencilerinin aileden kaynaklı tükenmişlikleri üzerindeki etkisinde cezalandırılma korkusu ve ödül beklentisine bağlı şartlı performansın aracı rolleri incelenmiştir. Yapısal model sonuçlarına göre cesaret kırıcı ve moral bozucu müdahale ile aileden kaynaklı tükenme arasındaki ilişkide cezalandırılma kaygısı ve ödül beklentisine bağlı şartlı performansın kısmi aracılık rolü üstlendiği belirlenmiştir. Ayrıca akademik bağlama yönelik ebeveyn işlevsel tutumunun aileden kaynaklı tükenmeyi doğrudan yordadığı da tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Akademik bağlama yönelik işlevsel ebeveyn tutumu, akademik bağlama yönelik işlevsel olmayan ebeveyn tutumu, okul tükenmişliği, ceza hassasiyeti, ödül bağımlılığı

Abstract: This study aimed to examine the mediating roles of fear of being punished and conditional performance depending on reward expectation in the effect of functional/dysfunctional parental attitudes on high school students' burnout due to parents. The research was in quantitative design and was conducted on 462 high school students. In the first stage of the research, two original measurement tools (with mother and father parallel forms for each) were developed to be used in measuring parents' functional and dysfunctional attitudes in the academic context for high school students. Then, the mediating roles of fear of punishment and conditioned performance based on reward expectation in the effect of parental functional and dysfunctional attitudes towards the academic context on high school students' family-related burnout were examined. According to the results of the structural model, it was determined that the conditional performance related to reward expectation and fear of being punished played a partial mediation role in the relationship between discouraging and demoralizing intervention, and burnout due to parents. It was also found that parental functional attitude towards the academic context directly predicted burnout due to parents.

Keywords: Functional parental attitude towards academic context, dysfunctional parental attitude towards academic context, school burnout, sensitivity to punishment, reward addiction

Aypay, A. ve Altınsoy, F. (2023). Aileden kaynaklı tükenmişlikte akademik bağlama yönelik ebeveyn tutumları, ödül bağımlılığı ve ceza hassasiyeti *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(4), 587-600. <https://doi.org/10.17556/erziefd.1290287>

Giriş

Bireylerin yaşamında mikrodan makroya farklı boyutlarda ve derinlikte izler bırakan faktörlerden biri ebeveynlerinin onlara yönelik tutumlarıdır. Bu olgu farklı kuramlarla ve pek çok araştırma bulgusuna ortaya konulmuştur. Freud, Adler, Jung, Horney ve Erikson gibi kişiliği psikodinamik yaklaşımla ele alarak, kişiliğin şekillenmesine ve bireyin ilerleyen yaşamına etkileri açısından ebeveyn tutumlarına vurgu yapan kuramcıların açıklamaları (Burger, 2006; Cloninger, 2009; Ewen, 2014; İnanç ve Yerlikaya, 2013) en dikkat çekici olanlarındandır. Ebeveynin ya da bakım veren birincil kişinin çocuğa yönelik tutumlarınınca şekillenen içselleştirilmiş bağlanma tarzının çocuğun yaşamının ilerleyen yıllarında diğer kişilerle kuracağı etkileşim süreçlerine temel oluşturacağını söyleyen Bowlby'in (1973) açıklamaları da ebeveyn tutumlarının gücü ve önemini altını çizmektedir.

Çocuk ve ergen araştırmaları, ebeveyn tutumlarının psikolojik göstergeleri çok yönlü bir biçimde etkilediğini ortaya koymaktadır (Atalay ve Özyürek, 2021; Çeçen, 2008;

Ding ve diğ., 2019; Erdoğan ve Gündoğmuş, 2020; İkiz ve Öztürk-Samur, 2016; Sümer ve diğ., 2010; Wolfradt ve diğ., 2003; Zhu, ve diğ., 2021). Çocukların okula/akademik bağlama yönelik yaşantı ve performansları üzerinde ebeveyn tutumlarının olumlu etkilerine değinen araştırma bulguları okuldan memnuniyet duyma düzeyinin (Subaşı ve Özçelik, 2019), akademik başarının (Erdoğan, 2007; Rahimpour ve diğ., 2015; Spera, 2005; Subaşı ve Özçelik, 2019), akademik görev ve sorumluluklara güdülenme düzeyinin (Peker ve Kağızmanlı, 2018), okula uyum düzeyinin (Fuentes ve diğ., 2019) ve yetkinlik beklentilerinin arttığını (Güleç, 2020), başarı yönelimlerinin (Güleç, 2020), aktif başa çıkma becerilerinin (Wolfradt ve diğ., 2003), kariyer gelişiminin (Altun-Çoğalan, 2019) olumlu etkilendiğini ve sürekli kaygının düştüğünü (Wolfradt ve diğ., 2003) raporlamaktadır. Bununla birlikte alan yazında çocukların okula/akademik bağlama yönelik yaşantı ve performansları üzerinde ebeveyn tutumlarının olumsuz etkilerine değinen araştırma bulguları da yer almaktadır (Aypay, 2019; Butnaru, 2016; Durmuş ve diğ., 2017; Garcia ve Serra, 2019; Kapıkıran, 2020; Pychyl ve diğ.,

* Bu çalışma 22 – 25 Ağustos 2023 tarihlerinde İskoçya Glasgow Üniversitesi'nde gerçekleştirilmiş olan "European Conference on Educational Research" kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

2002; Wolfradt ve diğ., 2003). Örneğin, baskıcı-ilgisiz ebeveyn tutumlarının ruhsal travmaya (Beşer ve diğ., 2018), ebeveynin başarı baskısının sınav kaygısına yol açtığı (Kapıkıran, 2020); baskın-otoriter-izin verici ebeveyn tutumlarının okula yönelik kaygıyı (Butnaru, 2016), koruyucu-otoriter ve izin verici ebeveyn tutumlarının akademik ertelemeyi artırdığı (Toprakçıyan, 2016); ihmalkar ebeveyn tutumlarının demokratik tutumlara göre daha yüksek başarısızlık korkusuna yol açtığı (Subaşı, 2019) araştırma bulgularında raporlanmaktadır. Bu çalışmalar ebeveyn tutumlarının akademik bağlama yönelik hem işlevsel hem de işlevsel olmayan sonuçlar doğurduğunu göstermektedir. Yapılan çalışmalara göre (Boyacı ve Özhan, 2018; Çengel, 2021; Ding ve diğ., 2019; He ve diğ., 2017) işlevsel olmayan sonuçlar arasında okul tükenmişliği, üzerinde durulması gereken bir öneme sahiptir. Buna göre işlevsel olmayan ebeveyn tutumları olumsuz psikolojik göstergelerden biri olan okul tükenmişliğine yol açmaktadır.

Okul tükenmişliği, öğrencilerin okul yaşamlarıyla ilgili karşılaşmakta zorlandıkları ya da yetersiz kaldıkları aşırı taleplere uzun süreli maruz kalışlarının yol açtığı bir sendrom olarak tanımlanmaktadır (Aypay, 2011; Bask ve Salmelo-Aro, 2012). Özellikle son yıllarda lise öğrencilerinin artan bir tükenmişlik sendromuyla karşı karşıya kaldığı raporlanmaktadır (Walburg, 2014). Öğrencilerin hem psikolojik sağlıklarını hem de akademik gelişimlerini tehdit edebilecek olan okul tükenmişliği sendromuna yol açan temel faktörlerden birinin ebeveynlerin akademik bağlama yönelik tutumları (aşırı baskıcı, çabanın yeterliliğinde tatminsizlik ve çalışmayı takdir etmeme vb.) olduğu bilinmektedir (Aypay, 2011, 2012). Araştırmalar ebeveyn tutumları ile okul tükenmişliği arasında anlamlı ilişkiler olduğunu (Boyacı ve Özhan, 2018; Ding ve diğ., 2019; Dündar, 2018); reddedici, cesaret kırıcı, otoriter ve koruyucu tutum içinde olunmasının daha yüksek okul tükenmişliğine sebep olduğunu (Boyacı ve Özhan, 2018; Çapulcuoğlu ve Gündüz, 2013; Gündüz, 2016; Gündüz ve Özyürek, 2018; He ve diğ., 2017); duygusal açıdan yakın, destekleyici ve demokratik ebeveyn tutumunun daha az okul tükenmişliğine yol açtığını raporlamaktadır (Boyacı ve Özhan, 2018; Çengel, 2021; Gündüz, 2016; Gündüz ve Özyürek, 2018; He ve diğ., 2017; Zhu, ve diğ., 2021).

Okul tükenmişliği literatürü, öğrencilerin akademik bağlama yönelik ödül bağımlılığı ve ceza hassasiyeti düzeylerinin tükenmişlik sendromunu yordayan değişkenler olduğuna işaret etmektedir. Araştırma bulgularına göre, ödül bağımlılığı ve ceza hassasiyeti düzeyleri arttıkça okul tükenmişliği düzeyleri artmaktadır (Aypay, 2017, 2018a, 2018b). Öğrencilere yönelik ceza uygulamalarının okul tükenmişliğine yol açtığı Deniz ve Karbeyaz'ın (2018) çalışmasında raporlanmıştır. Bu bulgulara paralel bir çalışmada Şeker ve Yavuzer (2017) öğrencilerin akademik dışsal kontrol odaklı olmalarının okul tükenmişlik düzeylerini olumlu yönde ve anlamlı olarak yordadığını belirlemiştir. Yani öğrenciler okul yaşantılarıyla ilgili olarak elde edecekleri sonuçları kendi çabaları ile kontrol edemeyeceklerine inandıklarında okul tükenmişliği geliştirmeye yatkın hale gelmektedirler. Bireylerde sıkça maruz kaldıkları ödüllendirme ve cezalandırmalar dışsal kontrol inancının gelişmesinde önemli bir rol oynamaktadır (deCharms, 1968; Ryan ve Grolnick, 1986). Çünkü bireyler ödüllendirme ve cezalandırmalara maruz kaldıkça bir davranışta bulunma ya da bir eylemi gerçekleştirmeye yönelik içsel motivasyonlarını kaybetmeye başlarlar. Zayıflayan içsel motivasyonun yerini ödülle yaklaşma ya da cezadan uzaklaşma isteği ile şekillenen

dışsal motivasyon almaya başlar (Deci ve diğ., 1999; Pink, 2009; Özdemir ve Yılmaz, 2019). Örneğin, Karadaş'ın (2020) çalışmasında ebeveynlerin uyguladığı fiziksel ceza uygulamalarının akademik ertelemeyi artırdığı ve yasaklama cezalarının da ders çalışma sürelerini azalttığı raporlanırken; ebeveynlerin kullandıkları etkinlik temelli ödüllerin çocuklarda akademik ertelemeyi artırdığı ders çalışma sürelerini azalttığı ayrıca somut ödüllerin akademik başarıyı olumsuz etkilediğinin tespit edildiği belirtilmektedir. Okul öncesi öğretmenleri ile yürütülen bir diğer çalışmada eğitimde uygulanan ödül ve ceza uygulamalarının öğrencide içsel motivasyonu azalttığı ve kalıcı öğrenmeleri engellediği bulunmuştur (Güzelyurt ve diğ., 2019). Dışsal kontrolün en önemli araçlarından ödüller öğrencilerde bağımlılığa, cezalar da aşırı hassasiyete yol açarken (Gray, 1990, 1991; Ilegbusi, 2013; Maag, 2001; McNaughton ve Corr, 2004) aynı zamanda okul tükenmişliğinin de gelişmesinde rol oynamaktadırlar (Aypay, 2017).

Akademik bağlamda ödül bağımlılığı, öğrencilerin duygu durum ve davranışlarının ödüller tarafından kontrol edilmeye başlanması hali olarak tanımlanırken (Aypay, 2016b; Gray ve McNaughton, 2000); akademik bağlamda ceza hassasiyeti ise, öğrencilerde cezaya ve ceza uyarıcılarına karşı gelişen korku ve kaygıdan kaynaklı aşırı duyarlılık hali ve bunun yol açtığı olumsuz tepkisellik olarak tanımlanmaktadır (Aypay, 2015; Gray, 1991; McNaughton ve Corr, 2004). Bu nedenle ödül bağımlılığı, bir öğrencinin olumlu davranışlar sergilemek ya da olumlu davranışları sürdürmek için ödül almaya bağımlı hale gelmesini ifade ederken; ceza hassasiyeti de tipik olarak, bir öğrencinin yapacağı davranışların cezalandırılacağına dair aşırı korku ve kaygı üretmesini ve bu korku ve kaygı nedeniyle ketlenmesini ifade etmektedir.

Ödül bağımlılığı ve ceza hassasiyetinin gelişimindeki temel faktörlerden biri, ebeveynlerin ve öğretmenlerin evde ya da okuldaki ödül-ceza uygulamalarıdır (Aypay, 2021; Gershoff, 2017; Güzelyurt ve diğ., 2019) Bir diğer faktör ebeveyn tutumlarıdır. Araştırma bulguları ebeveynlik tarzlarının akademik bağlamda ödül bağımlılığı ve ceza hassasiyetinin anlamlı yordayıcıları olduğunu göstermektedir (Aypay, 2016a; 2019). Akademik bağlamda ödül bağımlılığı ve ceza hassasiyeti evde ve okulda maruz kalınan ödül ve ceza uygulamalarının etkilerine paralel bir biçimde, ortaya çıkardıkları sonuçların benzerliği ile de birbirleriyle ilişkilenebilir ya da birbirlerinin gelişiminde rol oynamaktadırlar. Alanyazındaki bazı çalışma bulguları ödüllerin ve cezaların beyinde kurulan çağrışım bağları aracılığı ile birbirleriyle yakından ilişkilendiğinin örneklerini içermektedir (Carver, 2004; Corr, 2002; Harmon-Jones, 2003; Özdemir ve Yılmaz, 2019, s.789; Özen ve diğ., 2018, s.6). Ortaokul ve lise öğrencileri üzerindeki çalışmalar akademik bağlamda ödül bağımlılığı ve ceza hassasiyetinin birbiri ile yakından ilişkili olduğunu; ödül bağımlılığının ceza hassasiyetinin önemli bir yordayıcısı olduğunu ortaya çıkarmıştır (Aypay, 2018a, 2018c). Bursztyn ve Jensen de (2014) ödüllerin cezalandırılma korkusuna kaynaklık ettiğini bulmuştur.

Yukarıda incelenen literatür bulguları ebeveyn tutumları, ödül bağımlılığı, ceza hassasiyeti ve okul tükenmişliğinin birbirleriyle yakından ilişkili değişkenler olduğunu göstermektedir. Sözü edilen araştırmalarda bu değişkenler arasındaki ilişkiler makro boyutlarda ele alınmıştır. Bu araştırmada ise bu değişkenlerin mikro düzeydeki ilişkilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla bu araştırmada ebeveyn tutumları akademik bağlama indirgenmiştir.

Çocuklarının akademik yaşamında ebeveynlerin sergilediği işlevsel ve işlevsel olmayan tutumların çocuklarının yaşadığı okul tükenmişliğinin “aileden kaynaklı tükenme” boyutu ile ilişkisi ödül bağımlılığının en tipik boyutu olan “Ödül bağımlı şartlı performans” ve ceza hassasiyetinin en karakteristik boyutu olan “Cezalandırılma Korkusu” boyutlarının aracılık rolleri açısından belirlenmeye çalışılmıştır.

Sonuç olarak bu çalışmada lise çağında çocuğu olan ebeveynlerin çocuklarının akademik yaşamına yönelik işlevsel ve işlevsel olmayan tutumlarının lise öğrencilerinin yaşadığı aileden kaynaklı tükenmişlik üzerindeki etkisinde ödül beklentisine bağlı şartlı performans ve cezalandırılma korkusu değişkenlerinin aracılık rollerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda mevcut çalışmanın hipotezleri şu şekildedir:

H₁: Akademik bağlama yönelik ebeveyn işlevsel olmayan tutumları ile aileden kaynaklı tükenmişlik arasındaki ilişkide cezalandırılma korkusu ve ödül beklentisine bağlı şartlı performansın aracılık etkisi vardır.

- Ders çalışma baskısı ve yüksek beklenti ile aileden kaynaklı tükenme arasındaki ilişkide cezalandırılma korkusu ve ödül beklentisine bağlı şartlı performansın aracılık etkisi vardır.
- Cesaret kırıcı ve moral bozucu müdahale boyutu ile aileden kaynaklı tükenme arasındaki ilişkide cezalandırılma korkusu ve ödül beklentisine bağlı şartlı performansın aracılık etkisi vardır.

H₂: Akademik bağlama yönelik ebeveyn işlevsel tutumları ile aileden kaynaklı tükenmişlik arasındaki ilişkide cezalandırılma korkusu ve ödül beklentisine bağlı şartlı performansın aracılık etkisi vardır.

Yöntem

Araştırma Deseni ve Örneklem

Bu çalışma ilişkisel tarama modelinde (Christensen ve diğ., 2015) yürütülmüştür. Örneklem seçiminde ölçüt örneklem kullanılmıştır. Bu ölçütler 15-18 yaş arasında lise öğrencisi olmak ve çalışmaya katılmada gönüllü olmaktır. Bu çalışma amaçlı örnekleme yönteminin tipik örnekleme tekniği ile oluşturulmuş, lisede öğrenimine devam eden yaşları 15-17 [Ort.= 15.47; SS=.95] arasında değişen 462 kişilik öğrenci grubuyla [261’si (% 56,5) kız ve 201’i (% 43,5) erkek] gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin 238’i [%51.5] dokuzuncu sınıf, 147’si [%31.8] onuncu sınıf, 77’si [%16.7] de on birinci sınıfta öğrenim görmektedir.

Veri toplama Araçları

Lise Öğrencileri için Ebeveynlerin Akademik Bağlamdaki İşlevsel Tutumları Ölçeği (EABİTÖ): EABİTÖ, lise öğrencilerinin ebeveynlerinin çocuklarının akademik bağlamdaki yaşantılarına yönelik olumlu sonuçlar doğuran işlevsel tutumlarını belirlemek amacıyla bu çalışma kapsamında geliştirilen özgün bir ölçektir. EABİTÖ, 10 maddeden oluşan tek faktörlü bir yapıda olup; 5’li Likert [Her zaman böyle davranır (5) - Hiç böyle davranmaz (1)] tipinde puanlanmaktadır. Ölçekte yer alan bir madde örneği şöyledir: “Annem/babam okulda nasıl daha başarılı olacağım konusunda bana sakın bir biçimde tavsiyelerde bulunur.”, Ölçek puanlarının yüksekliği ebeveynlerin akademik bağlamdaki işlevsel tutumlarının yüksek düzeyde olmasına işaret eder. Ölçek, akademik bağlama yönelik ebeveyn işlevsel tutumlarının toplam varyansının anne formu için % 45’ini ve baba formu için % 49’unu açıklayan tek faktörlü bir yapı

göstermektedir. Bu ölçek hem anne hem baba tutumlarını belirlemede kullanılacak paralel iki form biçiminde geliştirilmiştir. DFA’da elde edilen uyum değerlerinin anne formu için [$\chi^2/df=1.66$, SRMR=0.05, NNFI=0.93, CFI=0.95, NFI=0.90, GFI=0.93, IFI=0.95, RMSEA=0.067] ve baba formu için [$\chi^2/df=1.54$, SRMR=0.04, NNFI=0.97, CFI=0.97, NFI=0.92, GFI=0.93, IFI=0.97, RMSEA=0.060] iyi düzeyde olduğu görülmüştür. Ölçeğin McDonald’s ω güvenilirlik katsayısı anne formu için .85 ve baba formu için .88’dir.

Lise Öğrencileri için Ebeveynlerin Akademik Bağlamdaki İşlevsel Olmayan Tutumları Ölçeği (EABİOTÖ): EABİOTS, lise öğrencilerinin ebeveynlerinin çocuklarının akademik bağlamdaki yaşantılarına yönelik olumsuz sonuçlar doğuran işlevsel olmayan tutumlarını belirlemek amacıyla bu çalışma kapsamında geliştirilen özgün bir ölçektir. EABİOTS, 9 maddeden oluşan iki faktörlü bir yapıda olup; 5’li Likert [Her zaman böyle davranır (5) - Hiç böyle davranmaz (1)] tipinde puanlanmaktadır. Ölçekteki ilk beş madde (1, 2, 3, 4, 5) “*Cesaret Kırıcı ve Moral Bozucu Müdahale*” olarak adlandırılan birinci faktörü oluşturmaktadır. Bu faktörde yer alan bir madde örneği şöyledir: “Derslerimden düşük notlar aldığımda, annem/babam bana hayatta başarısız olacağımı söyler.”. Ölçeğin son dört maddesi (6, 7, 8, 9) “*Ders Çalışma Baskısı ve Yüksek Beklenti*” olarak adlandırılan ikinci faktörü oluşturmaktadır. Bu faktörde yer alan bir madde örneği şöyledir: “Annem/babam okul başarımlı, beni strese sokacak kadar çok önemser.”. Ölçekten alınan puanların yüksekliği ebeveynlerin akademik bağlamdaki işlevsel olmayan tutumlarının yüksek düzeyde olmasına işaret etmektedir. Ölçek, ebeveynlerin akademik bağlamdaki işlevsel olmayan tutumlarının toplam varyansının anne formu için % 50’sini ve baba formu için % 48’ini açıklamaktadır. DFA’da elde edilen uyum değerlerinin anne formu için [$\chi^2/df=1.089$ SRMR=0.06, NNFI=0.92, CFI=0.94, GFI=0.93, IFI=0.94, RMSEA=0.078] ve baba formu için [$\chi^2/df=1.405$, SRMR=0.05, NNFI=0.97, CFI=0.98, GFI=0.95, IFI=0.98, RMSEA=0.052] iyi düzeyde olduğu görülmüştür. Ölçek faktörlerinin McDonald’s ω güvenilirlik katsayısı anne formu için .82, .77 ve baba formu için sırayla .81, .80’dir.

Ortaöğretim Öğrencileri için Okul Tükenmişliği Ölçeği (OÖOTÖ): OÖOTÖ, lise öğrencilerinin okul tükenmişlik düzeylerini belirlemek için Aypay (2012) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, 34 maddeden oluşmakta ve 4’lü Likert biçiminde puanlanmaktadır. Ölçekten alınan puanın yüksekliği okul tükenmişlik düzeyinin de yüksek olduğuna işaret etmektedir. Ölçek, okul tükenmişliğindeki toplam varyansın %61’ini açıklayan yedi faktörlü bir yapıdadır. Mevcut araştırmada ölçeğin 6 maddeden oluşan “Aileden Kaynaklı Tükenmişlik” alt boyutu kullanılmıştır. Bu boyutun içerdiği madde örneği şu şekildedir: “Ailemin yeterince ders çalıştığına inanmaması beni kızdırıyor.”. OÖOTÖ’nin DFA uyum iyiliği değerleri şöyledir: [$\chi^2/sd=2.25$, CFI=0.9, GFI=0.93, AGFI=0.91, PGFI=0.90, RMSEA=0.05]. Ölçeğin bu boyutu için hesaplanan Cronbach Alpha katsayısı .83’tür. Bu çalışmada bu alt boyut için hesaplanan Cronbach Alpha katsayısı .82’dir.

Lise Öğrencileri için Ceza Hassasiyeti Ölçeği (LÖCHÖ): LÖCHÖ Aypay (2018c) tarafından lise öğrencilerinin akademik bağlamda ceza hassasiyeti düzeylerini belirlemek için geliştirilmiştir. Ölçek, 18 maddeden oluşmakta ve 4’lü Likert biçiminde puanlanmaktadır. Ölçekten alınan puanın yüksekliği akademik bağlamda ceza hassasiyet düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçek, akademik bağlamda ceza hassasiyeti

toplam varyansının %64'ünü açıklayan dört faktörlü bir yapıdadır. Bu çalışmada ölçeğin 7 maddeden oluşan "Cezalandırılma Korkusu" alt boyutu kullanılmıştır. Bu boyutun içerdiği madde örneği şu şekildedir: "Derslerimdeki başarısızlıktan dolayı evde ya da okulda cezalandırılmaktan korkarım.". LÖCHÖ'nin DFA uyum iyiliği değerleri şöyledir: [χ^2 /sd=2,074, CFI=.94, GFI=.90, IFI=.94, RMSEA=.065]. Ölçeğin bu boyutu için hesaplanan Cronbach Alpha katsayısı .92'dir. Bu çalışmada bu alt boyut için hesaplanan Cronbach Alpha katsayısı .82'dir.

Lise Öğrencileri için Ödül Bağımlılığı Ölçeği (LÖÖBÖ): LÖÖBÖ, Aypay (2018c) tarafından lise öğrencilerinin akademik bağlamda ödül bağımlılığı düzeylerini belirlemek için geliştirilmiştir. Ölçek, 18 maddeden oluşmakta ve 4'lü Likert biçiminde puanlanmaktadır. Ölçekten alınan puanın yüksekliği akademik bağlamda ödül bağımlılığı düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçek, akademik bağlamda ödül bağımlılığı toplam varyansının % 64'ünü açıklayan üç faktörlü bir yapıdadır. Bu çalışmada ölçeğin 9 maddeden oluşan ve ödülün kişide oluşturduğu bağımlılık halini ifade eden "Ödül Beklentisine Bağlı Şartlı Performans" alt boyutu kullanılmıştır. Bu boyutun içerdiği madde örneği şu şekildedir: "Ders çalışmaya başlamadan önce, anne ve babamla karşılığında bana ödül olarak ne vereceklerinin pazarlığını yaparım.". LÖÖBÖ'nün DFA uyum iyiliği değerleri şöyledir: [χ^2 /sd=1,810, CFI=.96, GFI=.92, IFI=.96, RMSEA=.057]. Ölçeğin bu boyutu için hesaplanan Cronbach Alpha katsayısı .93'tür. Bu çalışmada bu alt boyut için hesaplanan Cronbach Alpha katsayısı .89'dur.

İşlem

Araştırma öncesinde bir devlet üniversitesinden araştırmanın etik uygunluğuna dair "Etik Kurul Onayı" alınmıştır (Belge Tarih ve Sayı No: 24.05.2022 tarihli 2022-10). Ayrıca veri toplama sürecinde katılımcılara gerekli açıklamalar yapılarak "bilgilendirilmiş onam" alınmıştır. Veriler, araştırmacılar tarafından grup şeklinde uygulanmış ve yüz yüze toplanmıştır. Araştırmanın ilk aşamasında lise öğrencileri için ebeveynlerin akademik bağlamdaki işlevsel ve işlevsel olmayan tutumlarının ölçümünde kullanılmak üzere (her biri için anne ve baba paralel formları olan) özgün iki ölçme aracı geliştirilmiştir. Daha sonra akademik bağlama yönelik ebeveyn işlevsel ve işlevsel olmayan tutumlarının lise öğrencilerinin aileden kaynaklı tükenmişlikleri üzerindeki etkisinde cezalandırılma korkusu ve ödül beklentisine bağlı şartlı performansın aracı rolleri incelenmiştir. Bu amaçla, değişkenler arasındaki örüntüleri incelemeye imkân veren yapısal eşitlik modellemesi (YEM) kullanılmıştır.

Tablo 1. Betimsel istatistikler ve korelasyonlar

	AKT	CK	ÖBBŞP	İTAB	CKMBM	DÇBYB
AKT	1					
CK	.48*	1				
ÖBBŞP	.48*	.48*	1			
İTAB	-.14*	-.06	-.07	1		
CKMBM	.66*	.46*	.37*	-.25*	1	
DÇBYB	.57*	.34*	.30*	.10*	.56*	1
Ortalama	10.91	11.61	15.47	38.83	10.64	12.94
SS	4.20	4.71	6.70	7.90	4.87	3.95

Verilerin Analizi

Bu çalışmanın amaçları doğrultusunda ölçek geliştirme çalışmaları ve yapısal model testleri gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada betimsel analizler, AFA, DFA, güvenilirlik analizleri, korelasyon analizleri ve YEM gerçekleştirilmiştir. İstatistiksel anlamlılık düzeyi .05 olarak kararlaştırılmıştır.

Bulgular

Betimsel İstatistikler ve Korelasyonlar

Değişkenlerin basıklık puanının. -.65 ile 1.00 arasında; çarpıklık puanının ise .88 ile -.82 arasında yer aldığı gözlenmiştir. Bu değerler verinin normal dağılım sınırları içinde yer aldığını göstermektedir (Tabachnick ve Fidell, 2013; Çokluk ve diğ., 2010). Ayrıca tüm değişkenlerin birbirleriyle korelasyonlarına ait katsayılar .90'ın altında olduğundan (Tabachnick ve Fidell, 2013) çoklu bağlantılılık probleminin olmadığı da tespit edilmiştir. Modeller sınanırken Maksimum Likelihood Tahminleme Methodu kullanılmıştır. Araştırmada incelenen değişkenlere ilişkin korelasyonlar da Tablo 1'de gösterilmektedir.

Not. * $p < .05$; AKT: Okul Tükenmişliği Ölçeğinin *aileden kaynaklı tükenme* alt boyutu, CK: Akademik Bağlamda Ceza Hassasiyeti Ölçeğinin *cezalandırılma korkusu* alt boyutu, ÖBBŞP: Akademik Bağlamda Ödül Bağımlılığı Ölçeğinin *ödül beklentisine bağlı şartlı performans* alt boyutu, İTAB: Ebeveynlerin Akademik Bağlamdaki İşlevsel Tutumları Ölçeğinin anne ve baba formlarından alınan toplam puan, CKMBM: Ebeveynlerin Akademik Bağlamdaki İşlevsel Olmayan Tutumları Ölçeğinin *cesaret kırıcı ve moral bozucu müdahale* alt boyutunda anne ve baba formlarından alınan toplam puan, DÇBYB: Ebeveynlerin Akademik Bağlamdaki İşlevsel Olmayan Tutumları Ölçeğinin *ders çalışma baskısı ve yüksek beklenti* alt boyutunda anne ve baba formlarından alınan toplam puan.

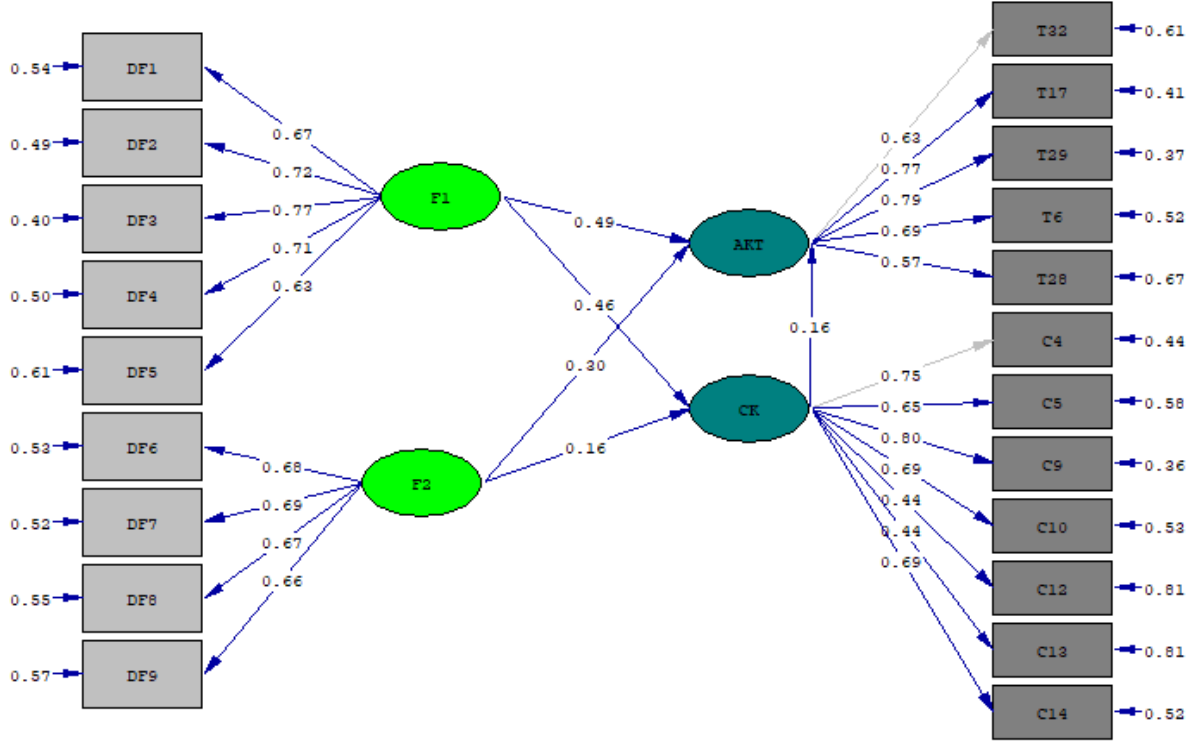
Ebeveynlerin Akademik Bağlamdaki İşlevsel Olmayan Tutumları ile Aileden Kaynaklı Tükenmişlik Arasında Cezalandırılma Korkusunun Aracı Rolü

Ebeveynlerin akademik bağlamdaki işlevsel olmayan tutumları ile aileden kaynaklı tükenmişlik arasında cezalandırılma korkusunun aracılık etkisi incelenmiştir. Araştırmada ölçüm ve yapısal modelin test edilmesini öngören iki aşamalı yaklaşım benimsenmiştir. Ölçüm ve yapısal modeller test edildikten sonra yapısal modeller için aracılık analizlerinden biri olan iç içe geçmiş modeller stratejisi (nested models) ile aracılık testi yapılmıştır.

Tablo 2. Yapısal modeldeki gizil değişken korelasyonları

Gizil değişkenler	1	2	3
1. Aileden kaynaklı tükenme	-		
2. Cezalandırılma korkusu	.58*	-	
3. Cesaret kırıcı ve moral bozucu müdahale (F1)	.79*	.56*	-
4. Ders çalışma baskısı ve yüksek beklenti (F2)	.72*	.47*	.69*

*p<.01

Chi-Square=596.11, df=183, P-value=0.00000, RMSEA=0.070**Şekil 1.** Yapısal modelde standardize edilmiş yol katsayıları (LISREL v8.54)

Ölçüm modeli testine dair uyum değerlerinin [χ^2/sd (596.11/183)=3.25, $p=.001$, SRMR: .061, NNFI=.96, CFI=.96, GFI=.89, IFI=.96, RMSEA=.070 (95 % C. I. : .064, .076)] kabul sınırları içinde olduğu gözlemlenmiştir. Modelde ilişkiler incelendiğinde standardize faktör yük değerlerinin 0.44 ile 0.79 arasında değiştiği, tüm yük değerlerinin ve örtük değişkenlere ilişkin korelasyon katsayılarının istatistiksel açıdan manidar olduğu bulunmuştur. Ölçüm modelindeki değişkenlere ilişkin korelasyon değerleri Tablo 2'de sunulmuştur.

Yapısal Model Testi: Yapısal model testine dair uyum değerlerinin [χ^2/sd (596.11/183)=3.25, $p=.001$, SRMR: .061, NNFI=.96, CFI=.96, GFI=.89, IFI=.96, RMSEA=.070 (95 % C. I. : .064, .076)] kabul sınırları içinde olduğu gözlemlenmiştir. Standardize edilmiş faktör yük değerlerini gösteren yapısal model Şekil 1'de verilmiştir. Analizin sonucuna göre cesaret kırıcı ve moral bozucu müdahale (F1), aileden kaynaklı tükenme ($\beta=.49$, $p<.05$) ve cezalandırılma korkusu ($\beta=.46$, $p<.05$) üzerinde; ayrıca ders çalışma baskısı ve yüksek beklentilerinin (F2), aileden kaynaklı tükenme ($\beta=.30$, $p<.05$) üzerinde; cezalandırılma korkusunun da aileden kaynaklı tükenme ($\beta=.16$, $p<.05$) üzerinde anlamlı yordayıcı etkisi olduğu ancak ders çalışma baskısı ve yüksek beklentinin (F2) cezalandırılma korkusu ($\beta=.16$, $p>.05$) üzerinde anlamlı bir yordayıcı etkiye sahip olmadığı tespit edilmiştir.

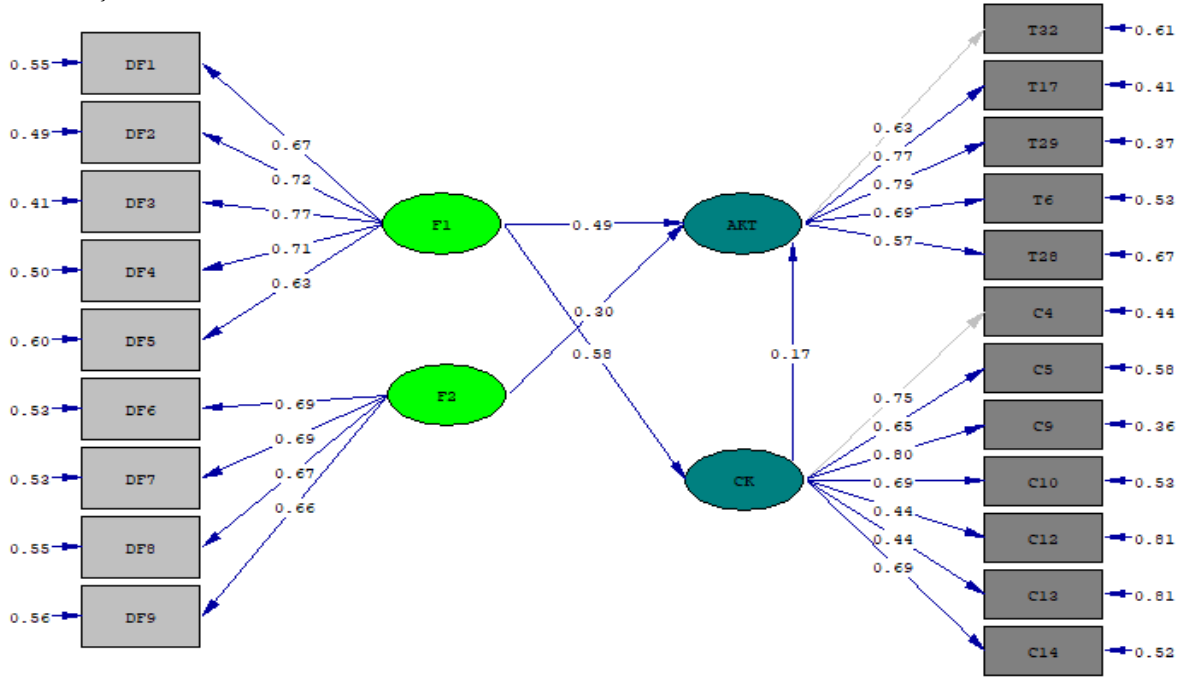
Yapısal Modeller için Aracılık Testi: Yapısal model testi sonrasında, cesaret kırıcı ve moral bozucu müdahale (F1) ve

ders çalışma baskısı ve yüksek beklenti (F2) ile aileden kaynaklı tükenme (AKT) arasındaki ilişkide cezalandırılma korkusunun (CK) aracı etkisi iç içe geçmiş modeller stratejisiyle (nested models) değerlendirilmiştir. İç içe geçmiş modeller stratejisinde aracılık etkisi sınanırken, yapısal modelden aracılıkla ilişkili yolların çıkarılması ya da eklenmesi yoluyla modeldeki bozulma ya da iyileşme Ki-kare farklılık testi temel alınarak kararlaştırılmaktadır (Shrout ve Bolger, 2002; Şimşek, 2007).

Yapılan model testinde ders çalışma baskısı ve yüksek beklentinin (F2) cezalandırılma korkusu üzerinde anlamlı yordayıcı etkisi olmadığı tespit edilmiştir ($\beta=.16$, $p>.05$). Ancak ders çalışma baskısı ve yüksek beklenti (F2) ile cezalandırılma korkusu arasındaki yük değerinde diğer değişkenlerin etkileri olmadığı ($\beta=.47$, $p<.05$) anlamlı bir yordayıcılık olduğu görülmektedir. Ders çalışma baskısı ve yüksek beklentiden cezalandırılma korkusuna giden yol modelden çıkarılarak modeldeki bozulma incelenmiştir. Bu yol test edilen modelden çıkarılıp analizler tekrarlandığında uyum iyiliği değerlerinin [χ^2/sd (596.18/184)=3.23, $p=.001$, SRMR=.062, NNFI=.96, CFI=.96, GFI=.89, IFI=.96, RMSEA=.070 (95 % C. I. : .064, .076)] kabul sınırları içinde olduğu gözlemlenmiştir.

Ki-kare farklılık testi sonucuna göre ders çalışma baskısı ve yüksek beklentiden cezalandırılma korkusuna giden yolun modelden çıkarılması, modelde anlamlı bir bozulmaya yol açmamıştır [$\chi^2(1)=.07$, $p>.05$]. Modelde anlamlı bir bozulma olmadığından bu yolun modelden çıkarılması

kararlaştırılmıştır. Analiz sonucunda ulaşılan nihai model Şekil 2’de verilmiştir.

Chi-Square=596.18, df=184, P-value=0.00000, RMSEA=0.070

Şekil 2. Yapısal modelde standardize edilmiş yol katsayıları (LISREL v8.54)

Aracılık ilişkileri değerlendirildiğinde cesaret kırıcı ve moral bozucu müdahaleden cezalandırılma korkusuna giden yol katsayısının aracı değişkenin modeldeki etkisi yokken ($\beta=.79, p<.05$) olduğu, ancak aracı değişkenin modeldeki etkisi ile bu ilişkinin düştüğü ($\beta=.49, p<.05$) ama hala anlamlı bir ilişki gösterdiği belirlenmiştir. Bu anlamda, cesaret kırıcı ve moral bozucu müdahale ile aileden kaynaklı tükenme arasındaki ilişkide cezalandırılma korkusunun kısmi aracılık etkisinin olduğu belirlenmiştir.

Ayrıca ders çalışma baskısı ve yüksek beklenti ile aileden kaynaklı tükenmişlik arasında cezalandırılma korkusunun tam veya kısmi aracı olmadığı ancak ders çalışma baskısı ve yüksek beklentideki bir birimlik artışın aileden kaynaklı tükenmede 0,30 birim ($\beta=.30, p<.05$) artışa yol açabileceği görülmektedir. Modelde açıklanan varyanslar değerlendirildiğinde, aileden kaynaklı tükenmedeki değişimin % 70’inin cesaret kırıcı ve moral bozucu müdahale, ders çalışma baskısı ve yüksek beklenti, cezalandırılma korkusundaki değişimden kaynaklandığı söylenebilir.

Ebeveynlerin Akademik Bağlamdaki İşlevsel Olmayan Tutumları ile Aileden Kaynaklı Tükenmişlik Arasında Ödül Beklentisine Bağlı Şartlı Performansın Aracı Rolü

Ebeveynlerin akademik bağlamdaki işlevsel olmayan tutumları ile aileden kaynaklı tükenmişlik arasında ödül beklentisine bağlı şartlı performansın aracılık etkisi incelenmiştir. Ölçüm modeline ait uyum değerlerinin [χ^2/sd (590.93/224)= 2.63, $p=.001$, SRMR= .053, NNFI=.97, CFI=.98, GFI=.90, IFI=.97, RMSEA=.060 (95 % C. I.: 0.54,

0.65)] kabul sınırları içinde olduğu gözlemlenmiştir. Modelde ilişkiler incelendiğinde standardize yük değerlerinin 0.57 ile 0.79 arasında değiştiği ve tüm yük değerlerinin ve örtük değişkenlere ilişkin korelasyon katsayılarının istatistiksel açıdan manidar olduğu belirlenmiştir. Ölçüm modelinde örtük değişkenlere ilişkin korelasyonlar incelendiğinde tüm korelasyon katsayılarının istatistiksel olarak manidar olduğu görülmektedir. Ölçüm modelinde yer alan değişkenlere ilişkin korelasyon değerleri Tablo 3’te sunulmuştur.

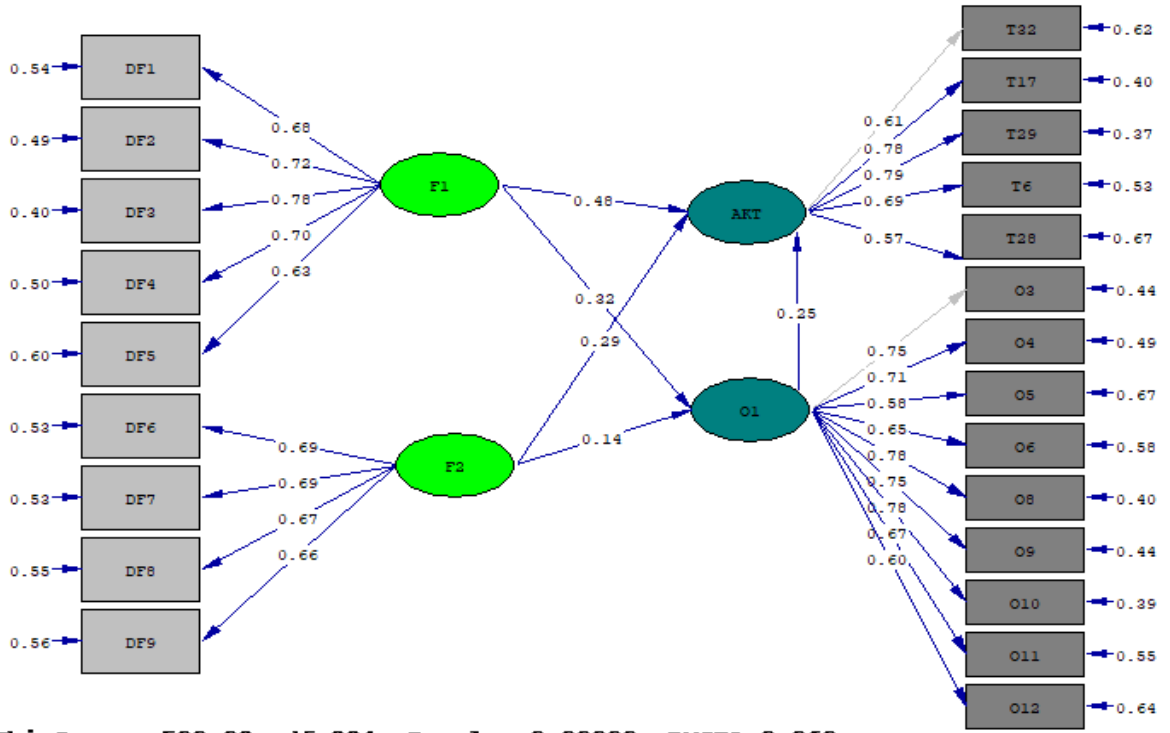
Yapısal Model Testi

Yapısal model testine dair uyum değerlerinin [χ^2/sd (590.93/224)= 2.63, $p=.001$, SRMR= .053, NNFI=.97, CFI=.98, GFI=.90, IFI=.98, RMSEA=.060 ((95 % C. I.: . 0.54, 0.65)] kabul sınırları içinde olduğu gözlemlenmiştir. Standardize edilmiş faktör yük değerlerini gösteren model Şekil 3’te verilmiştir. Yapısal model analizi sonucuna göre cesaret kırıcı ve moral bozucu müdahalenin (F1), aileden kaynaklı tükenme ($\beta=.48, p<.05$) ve ödül beklentisine bağlı şartlı performans ($\beta=.32, p<.05$) üzerinde; ders çalışma baskısı ve yüksek beklentinin (F2), aileden kaynaklı tükenme ($\beta=.29, p<.05$) üzerinde; ödül beklentisine bağlı şartlı performansın da aileden kaynaklı tükenme ($\beta=.25, p<.05$) üzerinde anlamlı yordayıcı etkileri olduğu belirlenmiştir. Ancak ders çalışma baskısı ve yüksek beklentinin (F2), ödül beklentisine bağlı şartlı performans ($\beta=.14, p>.05$) üzerinde anlamlı bir yordayıcı etkisi olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 3. Yapısal modeldeki gizil değişken korelasyonları

Gizil değişkenler	1	2	3
1. Aileden kaynaklı tükenme	-		
2. Ödül beklentisine bağlı şartlı performans	.56*	-	
3. Cesaret kırıcı ve moral bozucu müdahale	.79*	.42*	-
4. Ders çalışma baskısı ve yüksek beklenti	.72*	.36*	.69*

* $p<.01$

Chi-Square=590.93, df=224, P-value=0.00000, RMSEA=0.060

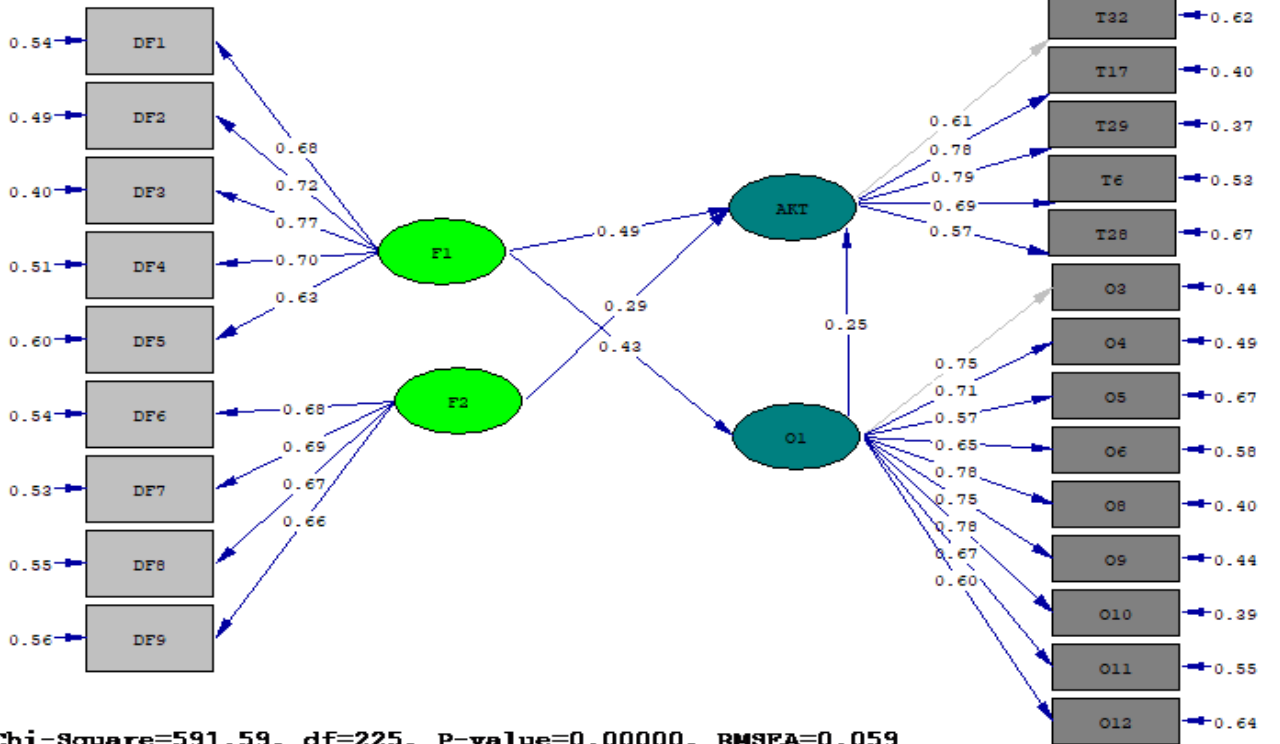
Şekil 3. Yapısal modelde standardize edilmiş yol katsayıları (LISREL v8.54)

Yapısal Modeller için Aracılık Testi

Yapısal model testi sonrasında, cesaret kırıcı ve moral bozucu müdahale (F1) ve ders çalışma baskısı ve yüksek beklenti (F2) ile aileden kaynaklı tükenme (AKT) arasındaki ilişkide ödül beklentisine bağlı şartlı performansın (O1) aracı etkisi iç içe geçmiş modeller stratejisi (nested models) ile değerlendirilmiştir.

Yapılan model testinde ders çalışma baskısı ve yüksek beklentinin (F2), ödül beklentisine bağlı şartlı performans üzerinde anlamlı yordayıcı etkisi olmadığı tespit edilmiştir

($\beta=.14, p>.05$). Ancak ders çalışma baskısı, yüksek beklenti ve ödül beklentisine bağlı şartlı performans arasındaki yük değerinde diğer değişkenlerin etkileri olmadığında ($\beta=.36, p<.05$) anlamlı bir yordayıcılık olduğu görülmektedir. Ders çalışma baskısı ve yüksek beklentiden ödül beklentisine bağlı şartlı performansa giden yol modelden çıkarılarak modeldeki bozulma incelenmiştir. Bu yol test edilen modelden çıkarılıp analizler tekrarlandığında, uyum iyiliği değerlerinin [χ^2/sd (591.59/225)= 2.62, $p=.001$, SRMR= .054, NNFI=.97, CFI=.98, GFI=.90, IFI=.98, RMSEA=.059 (95% C. I.: 0.54, 0.65)] kabul sınırları içinde olduğu gözlemlenmiştir.

Chi-Square=591.59, df=225, P-value=0.00000, RMSEA=0.059

Şekil 4. Yapısal modelde standardize edilmiş yol katsayıları (LISREL v8.54)

Tablo 4. Yapısal modeldeki gizil değişken korelasyonları

Gizil değişkenler	1	2	3
1. Aileden kaynaklı tükenme	-		
2. Cezalandırılma korkusu	.58*	-	
3. Ödül beklentisine bağlı şartlı performans	.56*	.52*	
4. Ebeveynlerin akademik bağlamdaki işlevsel tutumu	-.16*	-.07	-.09

*p<.01

Yapısal Model Testi

Ki-kare farklılık testi sonucuna göre ders çalışma baskısı ve yüksek beklentiden ödül beklentisine bağlı şartlı performansa giden yolun çıkarılması modelde anlamlı bir bozulmaya yol açmamıştır [$\chi^2(1)=.66$, $p>.05$]. Modelde anlamlı bir bozulma olmadığından bu yolun modelden çıkarılması kararlaştırılmıştır. Analiz sonucunda ulaşılan nihai model Şekil 4’te verilmiştir.

Aracılık ilişkileri incelendiğinde, cesaret kırıcı ve moral bozucu müdahaleden ödül beklentisine bağlı şartlı performansa giden yol katsayısının aracı değişkenin modeldeki etkisi olmadığına $\beta=.79$, $p<.05$ olduğu, ancak aracı değişkenin modeldeki etkisi ile bu ilişkinin düştüğü ($\beta=.49$, $p<.05$) ama hâlâ anlamlı bir ilişki gösterdiği tespit edilmiştir. Bu anlamda, cesaret kırıcı ve moral bozucu müdahale ile aileden kaynaklı tükenme arasındaki ilişkide ödül beklentisine bağlı şartlı performansın kısmi aracılık etkisinin olduğu belirlenmiştir.

Ayrıca ders çalışma baskısı ve yüksek beklenti ile aileden kaynaklı tükenmişlik arasında ödül beklentisine bağlı şartlı performansın tam veya kısmi aracı olmadığı ancak ders çalışma baskısı ve yüksek beklentideki bir birimlik artışın, aileden kaynaklı tükenmede 0,29 birim ($\beta=.29$, $p<.05$) artışa yol açtığı görülmüştür. Modelde açıklanan varyanslar değerlendirildiğinde, aileden kaynaklı tükenmedeki değişimin % 73’ünün cesaret kırıcı ve moral bozucu müdahale, ders çalışma baskısı ve yüksek beklenti, ödül beklentisine bağlı şartlı performansdaki değişimden kaynaklandığı söylenebilir.

Ebeveynlerin Akademik Bağlamdaki İşlevsel Tutumları ile Aileden Kaynaklı Tükenmişlik Arasında Cezalandırılma Korkusu ve Ödül Beklentisine Bağlı Şartlı Performansın Aracı Rolü**Ölçme Modelinin Test Edilmesi**

Ebeveynlerin akademik bağlamdaki işlevsel tutumları ile aileden kaynaklı tükenmişlik arasında ödül beklentisine bağlı şartlı performans ve cezalandırılma kaygısının aracılık etkisi incelenmiştir. Araştırmada ölçüm ve yapısal modelin test edilmesini öngören iki aşamalı yaklaşım benimsenmiştir.

Ölçüm modeli testinden elde edilen uyum değerlerinin [χ^2/sd (1163.90/428)=2.71, $p=.001$, SRMR= .057, NNFI=.95, CFI=.96, GFI=.86, IFI=.96, RMSEA=.061 (95 % C. I.: .057, .065)] kabul sınırları içinde olduğu gözlemlenmiştir. Modelde ilişkiler incelendiğinde standardize faktör yük değerlerinin 0.45 ile 0.80 arasında değiştiği ve tüm yük değerlerinin ve örtük değişkenlere ilişkin korelasyon katsayılarının istatistiksel açıdan manidar olduğu bulunmuştur. Ölçüm modelinde örtük değişkenlere ilişkin korelasyonlar incelendiğinde ebeveynlerin akademik bağlamdaki işlevsel tutumu ile cezalandırılma korkusu ($r= -.07$) ve ödül beklentisine bağlı şartlı performans ($r= -.09$) dışında diğer korelasyon katsayılarının istatistiksel olarak manidar olduğu görülmektedir. Ölçüm modeline ilişkin korelasyon değerleri Tablo 4’te sunulmuştur.

Yapısal model testinden elde edilen uyum değerlerinin [χ^2/sd (1163.90/428) =2.71, $p=.001$, SRMR= .057, NNFI=.95, CFI=.96, GFI=.86, IFI=.96, RMSEA=.061 (95% C. I.: .057, .065)] kabul sınırları içinde olduğu gözlemlenmiştir.

Yapısal model analizi sonucuna göre, ebeveynlerin akademik bağlamdaki işlevsel tutumunun aileden kaynaklı tükenme ($\beta= -.11$, $p<.05$) üzerinde anlamlı yordayıcı etkisi olduğu ancak cezalandırılma korkusu ($\beta= -.02$, $p>.05$) ve ödül beklentisine bağlı şartlı performans ($\beta= -.09$, $p>.05$) üzerinde anlamlı yordayıcı etkisi olmadığı görülmektedir. Yapısal model sonucuna göre ebeveynlerin akademik bağlamdaki işlevsel tutumu aileden kaynaklı tükenmeyi doğrudan yordamaktadır. Ancak ebeveynlerin akademik bağlamdaki işlevsel tutumundan cezalandırılma kaygısı ve ödül beklentisine bağlı şartlı performans değişkenlerine giden yolların anlamlı olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla bu yollar anlamlı olmadığından aileden kaynaklı tükenmişlik ile ebeveynlerin akademik bağlamdaki işlevsel tutumları arasında ödül beklentisine bağlı şartlı performans ve cezalandırılma korkusu değişkenlerinin aracılık etkisinden de söz edilemez.

Tartışma ve Sonuç

Bu araştırmada akademik bağlama yönelik ebeveyn işlevsel ve işlevsel olmayan tutumlarının lise öğrencilerinin aileden kaynaklı tükenmişlikleri üzerindeki etkisinde cezalandırılma korkusu ve ödül beklentisine bağlı şartlı performansın aracı rolleri olabileceğine dair iki temel hipotez test edilmiştir. İşlevsel olmayan ebeveyn tutumları iki faktörlü bir yapıya sahip olduğundan bu tutumlara yönelik iki alt hipotez oluşturulmuştur. Gerçekleştirilen hipotez testlerinin genel değerlendirilmesine göre cesaret kırıcı ve moral bozucu müdahale ile aileden kaynaklı tükenme arasındaki ilişkide cezalandırılma korkusu ve ödül beklentisine bağlı şartlı performansın kısmi aracılık rolü üstlendiği belirlenmiştir. Bir başka ifadeyle akademik bağlama yönelik cesaret kırıcı ve moral bozucu ebeveyn tutumu arttıkça ergenlerde cezalandırılma korkusu ve ödül beklentisine bağlı şartlı performansın arttığı, cezalandırılma kaygısı ve ödül beklentisine bağlı şartlı performansın artışına koşut olarak aileden kaynaklı tükenme düzeyinin de arttığı görülmüştür. Ayrıca ders çalışma baskısı ve yüksek beklenti ile aileden kaynaklı tükenme arasındaki ilişkide cezalandırılma korkusu ve ödül beklentisine bağlı şartlı performansın aracılık rolü olmadığı ancak aileden kaynaklı tükenmeyi doğrudan yordadığı bulgulanmıştır. Bununla birlikte ebeveynlerin akademik bağlamdaki işlevsel tutumunun aileden kaynaklı tükenmeyi doğrudan yordadığı ancak ebeveynlerin akademik bağlamdaki işlevsel tutumu ile aileden kaynaklı tükenme arasındaki ilişkide cezalandırılma korkusu ve ödül beklentisine bağlı şartlı performansın aracılık rolü olmadığı görülmüştür.

Bu çalışmanın H_{1-a} hipotezinde ders çalışma baskısı ve yüksek beklenti ile aileden kaynaklı tükenme arasındaki ilişkide cezalandırılma korkusu ve ödül beklentisine bağlı şartlı performansın aracılık etkisi olabileceği öngörülmüştür. Analiz sonuçlarına göre ilgili değişkenler arasında aracılık

rolü olmadığı ancak ders çalışma baskısı ve yüksek beklenti boyutunu ifade eden ebeveyn tutumunun aileden kaynaklı tükenmeyi doğrudan yordayan bir değişken olduğu saptanmıştır. Bu bulgu, bu tutumun öğrencilerde kendilerinden kapasitelerinin üstünde bir performans beklediği inancını oluşturarak yüksek düzeyde stres yaşamalarına yol açtığını düşündürmektedir. Öğrencilerin yaşadığı bu stres de uzun vadede öğrencilerin tükenmişlik sendromuna taşınmasına yol açıyor olabilir. Phinney ve Haas (2003) üniversiteye yeni başlamış ve stres düzeyi sürekli yüksek olan öğrencilerle yaptıkları çalışmada öğrencilerin bu kadar yoğun stres yaşamalarına neden olan en önemli stres kaynakları arasında öğrencilerin maruz kaldıkları ağır akademik yük ve akademik baskının yer aldığını raporlamıştır. Aypay (2011) ve Bask ve Salmelo-Aro (2012) okul tükenmişliğini öğrencilerin karşılamakta zorlandıkları ve uzun süre devam eden aşırı taleplerin yol açtığı bir sendrom olarak tanımlamaktadırlar. Bu tanım bağlamında değerlendirildiğinde, ebeveyn işlevsel olmayan tutum ölçüğü boyutlarından ders çalışma baskısı ve yüksek beklenti boyutunun, aileden kaynaklı tükenmeyi doğrudan etkileyen bir tutum boyutu olması akla uygun görünmektedir.

Bu çalışmanın H_{1b} hipotezinde cesaret kırıcı ve moral bozucu müdahale boyutu ile aileden kaynaklı tükenme arasındaki ilişkide cezalandırılma korkusu ve ödül beklentisine bağlı şartlı performansın aracılık etkisi olabileceği öngörülmüştür. Analiz sonuçlarına göre cesaret kırıcı ve moral bozucu müdahale boyutu ile aileden kaynaklı tükenme arasındaki ilişkide cezalandırılma korkusu ve ödül beklentisine bağlı şartlı performansın kısmi aracılık rolü üstlendiği saptanmıştır. Cesaret kırıcı ve moral bozucu müdahale boyutunun bu üç değişkenin (aileden kaynaklı tükenme, cezalandırılma korkusu ve ödül beklentisine bağlı şartlı performans) yordayıcısı olduğu anlaşılmaktadır. Ders çalışma baskısı ve yüksek beklenti boyutundan farklı olarak cesaret kırıcı ve moral bozucu müdahale boyutu öğrencilerde doğrudan okul tükenmişliğine yol açarken; aynı zamanda onlarda hem ödül bağımlılığı hem de ceza hassasiyetinin de gelişmesine yol açan bir işleve sahiptir. Bu bulgu çocuklarının akademik yaşamlarına cesaret kırıcı ve moral bozucu şekilde müdahale eden ebeveynlerin çocuklarına yüksek performans beklentisi içinde ders çalışma baskısı yapan ebeveynlerden daha fazla zarar veriyor olabileceğini düşündürmektedir. Alan yazında bu yorumu destekleyici bir şekilde çocuklarının moralini bozup cesaretlerini kırıcı nitelikteki ebeveyn tutumlarının hem ödül bağımlılığına hem ceza hassasiyetine (Aypay, 2016a; 2019) hem de okul tükenmesine yol açabildiğine dair bulgular yer almaktadır. (Aypay, 2011, 2012; Boyacı ve Özhan, 2018; Ding ve diğ., 2019; Dündar, 2018; Gündüz, 2016; Gündüz ve Özyürek, 2018; He ve diğ., 2017). Örneğin, Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı, Sömürücü/ İstismar Edici ve Aşırı Koruyucu/ Evhamlı ebeveynlik tarzlarının akademik bağlamda ödül bağımlılığı ve ceza hassasiyeti ile ilişkili olduğunu gösteren araştırma bulguları vardır (Aypay, 2016a; 2019). Ebeveyn tutumlarının okul tükenmişliğiyle ilişkisine yönelik bulgulara örnek olarak Dündar'ın (2018) çalışmasında otoriter ve ilgisiz ebeveyn tutumlarının, Boyacı ve Özhan'ın (2018) çalışmasında cesaret kırıcı aile ilişkilerinin, Ding ve diğerlerinin (2019) çalışmasında aşırı koruyucu ve reddedici ebeveyn tutumlarının, Gündüz'ün (2016) ortaokul öğrencileriyle ve Gündüz ve Özyürek'in (2018) lise öğrencileriyle yaptıkları çalışmalarda otoriter ve koruyucu ebeveyn tutumlarının, He ve diğerlerinin (2017) çalışmasında reddedici ebeveyn

tutumlarının daha fazla tükenmeye yol açtığı belirlenmiştir. Bu çalışmada cesaret kırıcı ve moral bozucu müdahale boyutu ile ilgili olarak elde edilen bir diğer bulgu bu ebeveyn tutumunun aileden kaynaklı tükenme ile arasındaki ilişkide cezalandırılma korkusu ve ödül beklentisine bağlı şartlı performansın kısmi aracılık rolü üstlendiği bulgusudur. Bu bulguyu destekleyici olarak cezalara karşı yüksek duyarlılık geliştiren ergenlerin okul tükenmişlik düzeylerinin yükselmesi (Aypay, 2015a; Deniz ve Karbeyaz, 2018), okul tükenmişliğinin anlamlı yordayıcılarından birinin ödül bağımlılığı değişkeninin olması (Aypay, 2018a), ödül bağımlılığının en yüksek ilişkili okul tükenmişliğinin aileden kaynaklı tükenme boyutuyla göstermesi (Aypay, 2017) bulgularından söz edilebilir.

Bu çalışmanın H₂ hipotezinde akademik bağlama yönelik ebeveyn işlevsel tutumları ile aileden kaynaklı tükenmişlik arasındaki ilişkide cezalandırılma korkusu ve ödül beklentisine bağlı şartlı performansın aracılık etkisi olabileceği öngörülmüştür. Yapısal model sonuçlarına göre akademik bağlama yönelik işlevsel ebeveyn tutumu ile aileden kaynaklı tükenme arasındaki ilişkide cezalandırılma kaygısı ve ödül beklentisine bağlı şartlı performansın tam veya kısmi aracılık rolü olmadığı görülmüştür. Ancak akademik bağlama yönelik işlevsel ebeveyn tutumu aileden kaynaklı tükenmeyi doğrudan, düşük düzeyde ve negatif yönlü yordamıştır. Alan yazında olumlu yönde işlevsel sonuçlar doğurabilecek olan ebeveyn tutumlarının (örneğin, demokratik, sıcak, ilgili, kabul edici gibi) okul tükenmişliği ile negatif yönlü ilişkili olduğunu gösteren araştırma bulguları vardır (Boyacı ve Özhan, 2018; Çengel, 2021; Ding ve diğ., 2019; Dündar, 2018; Gündüz, 2016; Gündüz ve Özyürek, 2018; He ve diğ., 2017; Zhu ve diğ., 2021). Bu çalışmadaki analiz sonuçlarına göre akademik bağlama yönelik işlevsel ebeveyn tutumu cezalandırılma korkusu ve ödül beklentisine bağlı şartlı performans üzerinde anlamlı yordayıcı etkiye sahip değildir. Bu durum ödül bağımlılığı ve ceza hassasiyetinin aşırı ödül ve ceza temelli (yani işlevsel olmayan) anlayışın doğurduğu olgular olmasıyla ilişkili olabilir. İşlevsel tutuma sahip ebeveynler çocuklarını yetiştirirken ödül ve ceza uygulamalarına ihtiyaç duymayacakları bir yetkinlikte olduklarından işlevsel tutumun cezalandırılma korkusu ve ödül beklentisine bağlı şartlı performans boyutları ile ilişkilenebilir olabileceği düşünülmektedir.

Mevcut çalışmanın lise öğrenimine devam eden sınırlı sayıda ergen üzerinde yürütülmüş olması bulgularının genellenebilirliği açısından bir sınırlılık oluşturmasına rağmen ebeveyn işlevsel ve işlevsel olmayan tutumların doğurgularının belirlenmesine imkân tanınması açısından alana özgün katkı sağlayıcı nitelikte olduğu düşünülmektedir. Mevcut bulgular araştırmacılara, eğitimcilere ve uygulayıcılara işlevsel bilgiler sunmaktadır. Bu çalışmanın bulgularının çocuklarının akademik yaşamını güçlendirmeye çalışan ebeveynlerin çocuklarına yönelik “aşırı ders çalışma baskısı ve yüksek beklenti içinde olma, cesaret kırıcı ve moral bozucu şekilde müdahale etme” tutumlarının tükenmişlik, ödül bağımlılığı, ceza hassasiyeti gibi hiç istenmeyecek sonuçlara yol açacağı konusunda bilinçlenmelerine yardımcı olacağı düşünülmektedir. Bu çalışmanın bulgularından hareketle ebeveynlere yönelik olarak çocuklarının akademik yaşamlarında onlara rehberlik etmeye çalışırken hangi işlevsel tutumları kazanmaları gerektiği ve hangi işlevsel olmayan tutumlardan kaçınmaları gerektiğini öğreten ve bu öğrenmelerin sonuçlarını değerlendiren psikoeğitim çalışmaları planlanabilir.

Yazar Katkı Oranı

Tüm yazarlar makalenin tüm süreçlerinde eşit oranda rol almışlardır. Tüm yazarlar çalışmanın son hâlini okumuş ve onaylamıştır.

Etik Kurul Beyanı

Araştırma öncesinde Eskişehir Osmangazi Üniversitesinden araştırmanın etik uygunluğuna dair “Etik Kurul Onayı” alınmıştır (Belge Tarih ve Toplantı No: 24.05.2022 tarihli 2022-10).

Çatışma Beyanı

Yazarlar, çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmadığını beyan etmektedir.

Kaynakça

- Altun-Çoğalan, D. (2019). *Lise öğrencilerinin kariyer gelişiminde aile etkisi ve algılanan anne-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ordu Üniversitesi.
- Atalay, D. ve Özyürek, A. (2021). Ergenlerde duygu düzenleme stratejileri ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 50(230), 815-834. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.707741>
- Aypay, A. (2011). İlköğretim II. Kademe Öğrencileri İçin Okul Tükenmişliği Ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(2), 511-527.
- Aypay, A. (2012). Ortaöğretim Öğrencileri İçin Okul Tükenmişliği Ölçeği (OOTO). *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 782-787
- Aypay, A. (2015a). *Sensitivity to punishment in the academic context: It's relationship with locus of control, gender and grade level*. *Eğitimde Kuram ve Uygulama* 11(4), 1475-1495.
- Aypay, A. (2015b, Haziran). *Ceza hassasiyeti okul tükenmişliğine götürürken, okul sevgisi ceza hassasiyetini artırır mı? 2. Uluslararası Avrasya Eğitim Araştırmaları Kongresi*, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, Türkiye
- Aypay, A. (2016a, Mayıs). *Akademik bağlamda ödül bağımlılığının ebeveynlik tarzı ve cinsiyet ile ilişkileri, VIII. International Congress of Educational Research. "Quality Assurance in Higher Education and Accreditation of Faculties of Education"*. Çanakkale Onsekiz Mart University, Çanakkale, Türkiye
- Aypay, A. (2016b, Mayıs). Akademik bağlamda ceza hassasiyeti ve ödül bağımlılığının okul tükenmişliğini yordaması. *XVIII AMCE-AMCE-WAER Kongresi*, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, Türkiye
- Aypay, A. (2016c, Mayıs). Akademik bağlamda ceza hassasiyeti ve ödül bağımlılığının okul tükenmişliğini yordaması. *XVIII AMCE-AMCE-WAER Kongresi*, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, Türkiye
- Aypay, A. (2017). Liselerde okul tükenmişliğinin akademik bağlamda ödül bağımlılığı ile yordanması. *Sakarya University Journal of Education*, 7(1), 8-19.
- Aypay, A. (2018a). Ortaokulda ödül bağımlılığı-ceza hassasiyeti ve ödül bağımlılığı-okul tükenmişliği arasındaki yordayıcı ilişkiler. *Eğitim ve Bilim*, 43(194), 43-59. <http://dx.doi.org/10.15390/EB.2018.6909>
- Aypay, A. (2018b). The relationship between punishment sensitivity to affection to school and school burnout.

- Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 24(2), 221-246 <http://www.doi.org/10.14527/kuey.2018.006>
- Aypay, A. (2018c). Is reward a punishment? From reward addiction to sensitivity to punishment. *International Journal of Psychology and Educational Studies*, 5(2), 1-11.
- Aypay, A. (2019). Akademik bağlamda ceza hassasiyetinin ebeveynlik tarzı ve cinsiyet ile ilişkileri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(41), 20-37.
- Aypay, A. (2021). Okul tükenmişliği, ödül bağımlılığı, ceza hassasiyeti ve okulda ruh sağlığı. A. Aypay ve E. Durmuş (Eds.), *Okulda ruh sağlığı içinde* (ss.83-106). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Bask, M., & Salmela-Aro, K. (2012). Burned out to drop out: Exploring the relationship between school burnout and school dropout. *European Journal of Psychology of Education*, 28(2), 511-528. <https://doi.org/10.1007/s10212-012-0126-5>
- Beşer, N. G., Arabacı, L. B., Uzunoğlu, G., Bilaç, Ö. ve Ozan, E. (2018). Suça itilmiş ergenlerde ebeveyn tutumu ve çocukluk çağı travmalarının belirlenmesi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 22 (2), 219-227.
- Büyüköztürk, Ş. (2014). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı* (Genişletilmiş 19. baskı). Pegem Akademi.
- Boyacı, M., ve Özhan, M. (2018). The role of hope and family relations of school burnout among secondary school students: A structural equation modeling. *Education and Science*, 43(195), 137-150. <http://dx.doi.org/10.15390/EB.2018.7536>
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss: Separation, anxiety and anger*. Basic Books.
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik*. Kaknüs Yayınları.
- Bursztyn, L. & Jensen, R. (2014). Should schools recognize or award achievement? Mimeo, UCLA.
- Butnaru, S. (2016, September). Perceived parenting styles and school anxiety in preadolescents. In *CBU International Conference Proceedings* (Vol. 4, pp. 483-488). <https://doi.org/10.12955/cbup.v4.801>
- Carver, C. S. (2004). Negative affects deriving from the behavioral approach system. *Emotion*, 41, 3-22. <https://www.doi.org/10.1037/1528-3542.4.1.3>
- Corr, P. J. (2002). J.A. Gray's reinforcement sensitivity theory and frustrative nonreward: A theoretical note on expectancies in reactions to rewarding stimuli. *Personality and Individual Differences*, 32, 1247-53. [https://doi:10.1016/S0191-8869\(01\)00115-5](https://doi:10.1016/S0191-8869(01)00115-5)
- Çapulcuoğlu, U., ve Gündüz, B. (2013). Öğrenci tükenmişliğini yordamada stresle başa çıkma, sınav kaygısı, akademik yetkinlik ve anne-baba tutumları. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 201-218.
- Çeçen, A. R. (2008). Öğrencilerinin cinsiyetlerine ve ana baba tutum algılarına göre yalnızlık ve sosyal destek düzeylerinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(3), 415-431.
- Çengel, F. N. (2021). *Ortaokul öğrencilerinin okul tükenmişlik düzeyi ile anne-baba tutumu arasındaki ilişki*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Medipol Üniversitesi.
- Christensen, L. B., Johnson, R. B., & Turner, L. A. (2015). *Araştırma yöntemleri: Desen ve analiz* (A. Aypay, Çev. Ed.). Anı Yayıncılık.
- Cloninger, S. (2009). Conceptual issues in personality theory. In P. J. Corr & G. Matthews (Eds.), *The Cambridge handbook of personality psychology* (pp. 3-26).

- Cambridge University Press.
https://doi.org/10.1017/CBO9780511596544.004
- Çokluk, Ö., Şekercioglu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2016). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL uygulamaları*. Pegem Akademi.
- deCharms, R. (1968). *Personal causation*. Academic Press.
- Deci, E. L., Koestner, R. & Ryan, R. M. (1999). A meta-analytic review of experiments examining the effects of extrinsic rewards on intrinsic motivation. *Psychological Bulletin*, 125(6), 627-668.
- Deniz, L., ve Karbeyaz, A. S. (2018). Mesleki ve teknik anadolu lisesi öğrencilerinde okul tükenmişliği. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(4), 735-755.
- Ding, X., Zhibing, Z., & Ge, G. (2019, August). The study on the relationship among parenting style, negative perfectionism and academic burnout of college students. In *2019 10th International Conference on Information Technology in Medicine and Education (ITME)* (pp. 237-240). IEEE.
- Durmuş, E., Aypay, A., ve Aybek, E. C. (2017). Okul tükenmişliğini önlemede ebeveyn izlemesi ve olumlu okul iklimi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 23(3), 355-386.
- Dündar, B. B. (2018). *Lise öğrencilerinde sınav kaygısı, aile tutumu ve gelecek beklentisinin okul tükenmişliği ile ilişkisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Üsküdar Üniversitesi.
- Erdoğan, M. Y. (2007). Ana-Baba tutumları ve öğretmen davranışları ile öğrencilerin akademik başarıları arasındaki ilişkiler. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (14), 33-46.
- Erdoğan, M. Y., ve Gündoğmuş, G. (2020). Yalnızlık düzeyinin yordanmasında anne baba tutumları ve okul tükenmişliğinin rolü. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (31), 158-168. <https://doi.org/10.20875/makusobed.564127>
- Ewen, R. B. (2014). *An introduction to theories of personality*. Psychology Press.
- Fuentes, M. C., García-Ros, R., Pérez-González, F., & Sancerni, D. (2019). Effects of parenting styles on self-regulated learning and academic stress in Spanish adolescents. *International journal of environmental research and public health*, 16(15), 2778. <https://doi.org/10.3390/ijerph16152778>
- Garcia, O. F., & Serra, E. (2019). Raising children with poor school performance: Parenting styles and short-and long-term consequences for adolescent and adult development. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(7), 1089. <https://doi.org/10.3390/ijerph16071089>
- Gray, J. A. (1990). Brain systems that mediate both emotion and cognition. *Cognition & Emotion*, 4(3), 269-288.
- Gray, J. A. (1991). The neuropsychology of temperament. In J. Strelau & A. Angleitner (Eds.), *Explorations in temperament: International perspectives on theory and measurement* (pp. 105-128). Plenum Press. <https://doi.org/10.1007/978-1-4899-0643-4>
- Gray, J. A., & McNaughton, N. (2000). *The neuropsychology of anxiety* (2nd Ed.). Oxford University Press.
- Güleç, S. (2020). Lise öğrencilerinde anne baba tutumları ve başarı yönelimleri arasındaki ilişkide yetkinlik beklentilerinin aracı rolü. *Humanistic Perspective*, 2(2), 175-190.
- Gündüz, Z. B. (2016). *Ortaöğretim öğrencilerinin okul tükenmişliği ile kendine saygı ve anne baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Karabük Üniversitesi .
- Gündüz, Z. B., ve Özyürek, A. (2018). Lise öğrencilerinin okul tükenmişlik düzeyleri ve anne-baba tutum algıları arasındaki ilişki. *Ilkogretim Online*, 17(1), 384-395
- Gershoff, E. T. (2017). School corporal punishment in global perspective: prevalence, outcomes, and efforts at intervention. *Psychology, Health & Medicine*, 22(sup1), 224-239.
- Güzelyurt, T., Tok, F., Tümas, Ç., ve Urug, F. (2019). Okul öncesi öğretmenlerinin ödül ve ceza kullanımına ilişkin görüşleri. *Temel Eğitim*, 1(4), 21-28.
- Harmon-Jones, E. (2003). Anger and the behavioral approach system. *Personality and Individual Differences*, 35, 995-1005. [https://doi:10.1016/S0191-8869\(02\)00313-6](https://doi:10.1016/S0191-8869(02)00313-6)
- He, Y. M., Liu, T., & Chen, Y. W. (2017, December). Influence of parental rearing patterns on academic burnout: The mediating role of psychological capital and self-control. In *2017 IEEE International Conference on Industrial Engineering and Engineering Management (IEEM)* (pp. 2307-2311). IEEE.
- İkiz, S., ve Öztürk-Samur, A. (2016). Okul öncesi dönem çocuklarında fiziksel ve ilişkisel saldırganlığın ebeveyn tutumları açısından incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(35), 159-175
- İlebusi, M. I. (2013). An analysis of the role of rewards and punishment in motivating school learning. *Computing, Information Systems & Development Informatics*, 4(1), 35-38.
- İnanç, B. Y. ve Yerlikaya, E. E. (2013). *Kişilik kuramları* (7. Baskı). Pegem Akademi.
- Kapıkıran, Ş. (2020). Ergenlerde ebeveyn akademik başarı baskısı ve desteği ile sınav kaygısı arasındaki ilişkide akademik dayanıklılığın aracı rolü. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 48, 409-430. <https://doi.org/10.9779/pauefd.521230>
- Karadaş, C. (2020). *Anne-babaların kullandıkları ödül-ceza yöntemlerinin çocuklarının akademik başarıları üzerindeki etkisi: Akademik erteleme ve ders çalışma süresinin aracılık rolü*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İnönü Üniversitesi.
- Maag, J. W. (2001). Rewarded by punishment: Reflections on the disuse of positive reinforcement in schools. *Exceptional Children*, 67(2), 173-186.
- McNaughton, N., & Corr, P.J. (2004). A two-dimensional neuropsychology of defense: Fear/anxiety and defensive distance. *Neuroscience and Biobehavioral Reviews*, 28, 285-305.
- Özdemir, A. ve Yılmaz, A. (2019). Eğitimde kullanılan ödül ceza uygulamalarının, öğretmen görüşlerine göre öğrencilerin duyuşsal alanları açısından değerlendirilmesi. *Turkish Studies Educational Sciences*, 14(3), 773-799. <https://www.doi.org/10.29228/TurkishStudies.22754>
- Özen Altınkaynak, Ş., Uysal Bayrak, H., Taşkın, N. ve Akman, B. (2018). Çocukların ödül ve ceza algıları ile öğretmenlerin disiplin hakkındaki görüşleri. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (33), 1-12. <http://dx.doi.org/10.14582/DUZGEF.735>
- Özyürek, A. ve Özkan, İ. (2015). Ergenlerin okula yönelik öfke düzeyleri ile anne baba tutumları arasındaki ilişkinin

- incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(2), 280-296.
- Peker, A., ve Kağızmanlı, N. (2018). Ebeveyn tutumlarının ergenlerin akademik güdülenme düzeyleri üzerindeki yordayıcı etkisi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 210-224. <https://doi.org/10.17860/mersinefd.338252>
- Phinney, J. S. & Haas, K. (2003). The process of coping among ethnic minority first generation college freshmen: A narrative approach. *The Journal of Social Psychology*, 143(6), 707-726.
- Pink, D. H. (2009). Drive: Nasıl motive oluruz? Nasıl motive ederiz?. MediaCat.
- Pychyl, T. A., Coplan, R. J., & Reid, P. A. (2002). Parenting and procrastination: gender differences in the relations between procrastination, parenting style and self-worth in early adolescence. *Personality and Individual Differences*, 33(2), 271-285.
- Rahimpour, P., Direkvand-Moghadam, A., Direkvand-Moghadam, A., & Hashemian, A. (2015). Relationship between the parenting styles and students' educational performance among iranian girl high school students, a cross-sectional study. *Journal of Clinical and Diagnostic Research: JCDR*, 9(12), JC05.
- Ryan, R.M., & Grolnick, W.S. (1986). Origins and pawns in the classroom: Self-report and projective assessments of individual differences in children's perceptions. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50, 550-558.
- Shrout, P. E., & Bolger, N. (2002). Mediation in experimental and nonexperimental studies: New procedures and recommendations. *Psychological Methods*, 7(4), 422-445. <https://doi.org/10.1037/1082-989X.7.4.422>
- Spera, C. (2005). A review of the relationship among parenting practices, parenting styles, and adolescent school achievement. *Educational Psychology Review*, 17(2), 125-146.
- Subaşı, D.(2019). *Ergenlik dönemindeki öğrencilerin başarısızlık korkusu ile ana baba tutumları arasındaki*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Subaşı, D., ve Özçelik, A. D. Ö. (2019). Ergenlerin algıladıkları anne baba tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 7(1), 25-47.
- Sümer, N., Gündoğdu Aktürk, E., ve Helvacı, E. (2010). Anne-baba tutum ve davranışlarının psikolojik etkileri: Türkiye'de yapılan çalışmalara toplu bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(25), 42-59.
- Şimşek, Ö. F. (2007). *Yapısal eşitlik modellemesine giriş: Temel ilkeler ve LISREL uygulamaları*. Ekinoks.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics*. Pearson.
- Toprakyan, S. (2016). *Lise son sınıf öğrencilerinin anne baba tutumları ile akademik erteleme davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Haliç Üniversitesi.
- Walburg, V. (2014). Burnout among high school students: A literature review. *Children and Youth Services Review*, 42, 28-33.
- Wolfradt, U., Hempel, S., & Miles, J. N. (2003). Perceived parenting styles, depersonalisation, anxiety and coping behaviour in adolescents. *Personality and Individual Differences*, 34(3), 521-532.
- Zhu, Q., Cheong, Y., Wang, C., & Tong, J. (2021). The impact of maternal and paternal parenting styles and parental involvement on Chinese adolescents' academic engagement and burnout. *Current Psychology*, 1-14. <https://doi.org/10.1007/s12144-021-01611-z>

Extended Summary

Introduction

This study aimed to examine the mediating roles of fear of being punished and conditional performance depending on reward expectations in the effect of functional/dysfunctional parental attitudes on high school students' burnout due to parents.

Parental attitudes are one of the most important factors that leave traces of different dimensions and depths in the lives of individuals. There are studies in the literature that draw attention to the functional/non-functional effects of parental attitudes on children's academic lives (Erdoğan, 2007; Güleç, 2020; Gündüz & Özyürek, 2018; Özyürek & Özkan, 2015). Among the dysfunctional consequences of parental attitudes, school burnout syndrome has a special importance that should be emphasized.

School burnout is a syndrome experienced by students as a result of difficult and prolonged excessive demands associated with school (Aypay, 2011; Bask & Salmela-Aro, 2012). Especially in recent years, it has been reported that high school students are faced with an increasing burnout syndrome (Walburg, 2014). One of the main factors leading to school burnout syndrome, which may threaten students' psychological health and academic development, is parents' attitudes towards the academic context "excessive pressure, dissatisfaction with the effort made, and not appreciating the work, etc." (Aypay, 2011, 2012).

The school burnout literature indicates that students' levels of reward addiction and punishment sensitivity in the academic context are variables that predict burnout syndrome. As the levels of reward addiction and sensitivity to punishment increase, the levels of school burnout also increase (Aypay, 2015, 2017, 2016c, 2018a, 2018b). In an academic context, reward addiction is defined as the situation in which students' moods and behaviors begin to be controlled by rewards (Aypay, 2016b). Sensitivity to punishment in an academic context is defined as a state of hypersensitivity arising from fear and anxiety to punishment and punishment stimuli, and the negative reactivity caused by this (Aypay, 2015). Research findings have shown that parenting styles are associated with reward addiction and sensitivity to punishment in the academic context (Aypay, 2016a; 2019).

In the studies summarized, the relations of these variables with each other were studied in macro dimensions. In this study, it has been tried to determine how these variables are related to each other at micro levels. For this purpose, parental attitudes, one of the variables of this study, were examined by reducing them to the academic context. "Burnout due to family", one of the dimensions of school burnout; "Conditional performance related to reward expectations", which is the most typical dimension of reward addiction in an academic context; "Fear of Punishment", which is the most typical dimension of sensitivity to punishment in the academic context, constitute the other variables of this research.

Method

This study was conducted a relational screening model. The sample consisted of 462 students [261(56, 5%) girls and 201(43,5%) boys] aged between 15 and 17[Mean= 15.47; Sd=.95], continuing their education in high school. In this study, five scales were used as data collection tools: Parents' Functional Attitudes in Academic Context Scale for High School Students (the original scale developed in this study);

Parents' Dysfunctional Attitudes in Academic Context Scale for High School Students (the original scale developed in this study); Secondary School Burnout Scale; Scale of Punishment Sensitivity in Academic Context for High School Students; Scale of Reward Addiction in Academic Context for High School Students. In the first stage of the study, two measurement tools (with parallel forms of mother and father for each) were developed for high school students to be used in the measurement of functional and dysfunctional attitudes of parents in an academic context. The construct validity of the scales of functional/dysfunctional parents' attitudes was tested with Explanatory and Confirmatory Factor Analysis. These analyses were performed on two separate data sets. EFA for both scales was performed separately for both mother and father forms. In both scales, the same factor structures consisting of the same items were obtained in the EFAs performed for both the mother and father forms.

Then, the mediating role of fear of punishment and conditioned performance related to reward expectations in the relationship between burnout due to family and parents' functional and dysfunctional attitudes in the academic context were examined. In the research, a two-stage approach was adopted, which envisages measurement and testing of the structural model (SEM). After testing the measurement and structural models, a mediation test was conducted with the nested models strategy, which is one of the mediation analyses for structural models.

Findings and Conclusion

In order to test the mediation analysis, measurement tools were developed for the related variables (Parents' Functional Attitudes in Academic Context Scale for High School Students, Parents' Dysfunctional Attitudes in Academic Context Scale for High School Students). As a result of the EFA for functional attitudes scales, one factor explaining 45% of the total variance for the mother form and 49% for the father form with an eigenvalue of 1 or higher was revealed. The mother and father forms of the parent functional attitude scales consist of the same ten items. McDonald's ω reliability coefficients are .85 for the mother form and .88 for the father form. Fit Parameters related to the CFA Model of parents' functional attitudes scales are as follows for the mother and father forms, respectively: [$\chi^2=58.27$, $df=35$, $p<.01$, $\chi^2/df=1.66$, SRMR=0.05, NNFI=0.93, CFI=0.95, NFI=0.90, IFI=0.95, GFI=0.93, RMSEA=0.067], [$\chi^2=54.02$, $df=35$, $p<.01$, $\chi^2/df=1.54$, SRMR=0.04, NNFI=0.97, CFI=0.97, IFI=0.97, GFI=0.93, NFI=0.92, RMSEA=0.060] .

As a result of the EFA for dysfunctional attitudes scales, two factors explaining 50% of the total variance for the mother form and 48% for the father form with an eigenvalue of 1 or higher were revealed. The mother and father forms of the parent functional attitude scales consist of the same nine items. The two factors are discouraging and demoralizing intervention: study pressure and high expectations. McDonald's ω reliability coefficients are .82-.77 for the mother form and .81-.80 for the father form. Fit Parameters related to the CFA Model of parents' dysfunctional attitudes scales are as follows for the mother and father forms, respectively: [$\chi^2=49.28$, $df=26$, $p<.01$, $\chi^2/df=1.089$, SRMR=0.06, NNFI=0.92, CFI=0.94, IFI=0.94, GFI=0.93, RMSEA=0.078], [$\chi^2=36.53$, $df=26$, $p<.01$, $\chi^2/df=1.405$, SRMR=0.05, NNFI=0.97, CFI=0.98, IFI=0.98, GFI=0.95, RMSEA=0.052].

Structural model results showed that conditional performance related to reward expectations and fear of punishment has a mediating role in the relationship between parents' dysfunctional attitude towards the academic context and burnout due to family. Parents' dysfunctional attitudes, dimensions of study pressure and high expectations and parents' functional attitudes directly predict burnout due to family. However, the functional attitude of the parents in the academic context directly predicts the burnout originating from the family, but it has been concluded that the fear of punishment and the conditional performance due to the expectations of reward do not have a mediating role in the relationship between the functional attitude of the parents in the academic context and the exhaustion originating from the family.

Author Contributions

The authors contributed equally to the study. All authors read and approved the final version of the study.

Ethical Declaration

"Ethics Committee Approval" was obtained from Eskişehir Osmangazi University prior to the study (Document Date and Meeting No: 24.05.2022 dated 2022-10).

Conflict of Interest

The authors declare that there is no conflict of interest with any institution or person within the scope of the study.